

שיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת במדבר תשע"ו

גוי אחד בארץ

למה נתאוו ישראל לדגלים?

הקב"ה קִצְוָה בפרשתנו: "אִישׁ עַל דָּגְלוֹ בְּאֶתֶת לְבֵית אֲבֹתָם יִתְּנוּ פְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (במדבר ב, ב). כלומר, חניית בני ישראל במדבר צריכה להיות "אִישׁ עַל דָּגְלוֹ", ובסדר מסויים, כפי שמופיע בפרשה.

במדבר מובא, שהיזמה לחניה מסודרת זו, היתה של ישראל עצמם. "בשעה שנגלה הקב"ה על הר סיני, יָרְדוּ עִמּוֹ כ"ב רבבות של מלאכים... והיו כולם עשויים דגלים דגלים [מסודרים מחנות מחנות]. כיון שראו אותן ישראל שהם עשויים דגלים דגלים, התחילו מִתְאַוִּים לְדָגִלִים. אמרו: הלואי כך אנו נעשים דגלים כמותן!¹ ... אמר להם הקב"ה... חייכם שאני ממלא משאלותיכם. מיד אמר למשה: לָךְ עֲשֵׂה אותם דגלים כמו שנתאוו" (במדבר ב, ג) - שלשה שבטים במזרח, שלשה בדרום, שלשה במערב ושלשה בצפון (במדבר ב, ב-ה). אחר כך קובע הקב"ה מקום חניה גם לבני לוי: משה אהרן ובניו במזרח, בני קהת בדרום, בני גרשון במערב, ובני מררי בצפון (שם ג, יד-לח).

וצריך להבין: מי מפריע לישראל לחנות כפי שירצו? אם הם רוצים להסתדר לפי מחנות, שיסתדרו! למה צריך לחכות שה' יתן צווי מיוחד על כך? ועוד קשה: למה צריך שה' הוא זה שיקבע באיזה סדר בדיוק תהיה החניה? די שיצוה עליהם לחנות בצורה מסודרת, כל שבט במקום מיוחד משלו, ובני ישראל עצמם יקבעו כבר בעצמם באיזה מקום יהיה כל שבט.

אלא שצריך להבין מהו ענין המחנות אצל המלאכים. הרי מלאך היא בריה רוחנית שאינה תופסת מקום. ואם כן, מה פירוש הדבר שהמלאכים מסודרים לפי מחנות? על כרחך הכוונה היא לענין רוחני, ולא גשמי. סודר המלאכים לפי מחנות, משמעו, שלכל קבוצת מלאכים ישנו תפקיד מוגדר ומסויים משלה. יש מלאכי רחמים, יש מלאכי דין, ויש גם מלאכים אחרים. "כולם עשויים דגלים דגלים", הכוונה היא שלכל קבוצת מלאכים היה גלוי וידוע מהו התפקיד הרוחני שלה.

לדבר זה נתאוו גם ישראל! ישראל בקשו לדעת, מהו השורש הרוחני של כל שבט ושבט. אמנם כל העדה כולם קדושים, וכולם באו בברית יחד בהר סיני להיות ממלכת כהנים וגוי קדוש, אבל בכל זאת, לכל שבט ושבט ישנם שורשים רוחניים משלו, שישראל לא יכלו לעמוד עליהם מעצמם. לכן בקשו מהקב"ה, שיאמר להם מהו השורש הרוחני של כל שבט ושבט, שיחלק להם תפקידים רוחניים מוגדרים, הבאים לידי ביטוי בסדר החניה סביב המשכן. והקב"ה אכן מסדר אותם סביב אהל מועד לפי רוחות, כל שבט ושבט על פי עניינו הרוחני הפנימי.² כמוכן, כל השבטים חייבים בכל תרי"ג המצוות. תרי"ג המצוות מחייבות את כל השבטים בשוה - חוץ ממצוות ששייכות רק לכהנים או ללוויים. אבל בתוך המסגרת של תרי"ג מצוות, יש לכל שבט תפקיד המיוחד לו. כמו תזמורת, שכל כלי מנגן משהו אחר, וביחד הם מצטרפים לתזמורת שלמה - כך גם כלל ישראל. כל

שבט "מנגן" את התפקיד שלו, וביחד מצטרפים כולם לניגון השלם שהקב"ה רוצה שיהיה.

שרשו הרוחני של כל שבט ניכר בכל הדורות

ענין זה, שלכל שבט ושבט היה שורש רוחני מסויים, וממילא גם תכונות אפיניות המתאימות לאותו שורש, ניכר גם בדורות המאוחרים.

חז"ל מספרים על אדם אחד שהיה בזמנם, שעל כל דבר היה אומר: "דונו דיני!" כלומר, לא היה מתפשר לעולם, אלא דורש להעמיד כל דבר וענין לדין; וקבעו חז"ל על פי זה, שמוצאו משבט דן, שנאמר בו: "דִּן דִּין עֲמוֹ" (בראשית מט, טז). יותר מאלף שנה אחרי דן בן יעקב, עדין נשארה המידה הזאת אצל בניו, שהאיש הזה אינו מוכן להתפשר, ומעוניין רק בדין! (פסחים ד, א) עוד מספרים חז"ל (שם), על אדם אחד שהיה בזמנם, שבכל הזדמנות היה משבח את המגורים על שפת הים. בדקו³ ומצאו שמוצאו היה משבט זבולון, שנאמר בו: "זְבוּלֹן לְחוּף יַמִּים יִשְׁפֹּן" (בראשית מט, יג). גם כאן, יותר מאלף שנה אחרי זבולון, עדין נשארה אצל צאצאיו המידה הזו, לרצות לגור על חוף הים. [זהו כנראה גם הטעם לכך, שכאשר החליט יונה הנביא לברוח מלפני ה' (יונה א, ג) - כלומר: לצאת מארץ ישראל לחו"ל, שאין בה כל כך השגחה פרטית (עי' רש"י שם) - הוא בורח ל י.ס. מדוע לים? למה לא לאחד משאר צדדי ארץ ישראל שהם יבשה? מפני שיונה היה משבט זבולון (ירוש' סוכה פ"ה ה"א), ו"זְבוּלֹן לְחוּף יַמִּים יִשְׁפֹּן, וְהוּא לְחוּף אֲנִיִּית", ולכן נטיית נפשו של יונה היא לברוח באניה אל הים...].

שבט לוי - הוא המתאים ביותר בתכונות נפשו לעבודת המקדש, ולכן הוא זה שנבחר מתוך כל שאר השבטים לעבודת המקדש. אדם אחר, גם אם יהיה צדיק גדול, אומרת הגמרא, "יְהִי עָרֵב הַקָּרֵב יוֹמֵת" (במדבר א, נא), אפילו דוד מלך ישראל (שבת לא, א). כי אדם משבט אחר, גם אם הוא צדיק גדול, הוא לא מתאים לעבודת המקדש. רק שבט לוי מתאים לעבודת המקדש.

גוי אחד בארץ

אנו אומרים בתפלת מנחה של שבת, "וּמִי כְּעֲמֻךְ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאַרְצָךְ" (דהי"א יז, כא). מה פירוש "מִי כְּעֲמֻךְ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאַרְצָךְ"? וכי רק ישראל הם "גוי אֶחָד בְּאַרְצָךְ"?! הרי גם האנגלים הם גוי אחד בארץ! וגם הצרפתים הם גוי אחד בארץ! וכן הרומנים, והעירקים, וכל עם אחר הוא גוי אחד בארץ! אז מה פירוש "מִי כְּעֲמֻךְ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאַרְצָךְ"?

חשבת, שאולי הפשט הוא כך: בעם אחר, אדם יכול להיות היום איכר, מחר סוחר, ואם ישנו את החוקה, אולי יוכל גם להיות המלך או הנשיא באותה מדינה. וכן להפך: מי שהיום מלך, יתכן שיורידהו מגדולתו, וילך להיות איכר, או סוחר. אין קביעות. הכל יכול להשתנות. לעומת זאת, בעם ישראל זה לא כך. המלכות

להשמידם. עדין נעשו על העגל, אבל לא צריך לכלות אותם ח"ו. כמו שהקב"ה אמר בהתחלה (שם, י). הם לא במצב של כילוי. משה רבינו כבר מעלה אותם ממצב של כילוי.

תפלת "עלינו לשבח" - למה נתקנה?

וכן מצינו גם להפך. עכן מעל בחרם, ומחמת זה כל כלל ישראל ניגף במלחמה עם הכנענים (יהושע ז), עד כדי כך שיהושע מפחד, בשביל מה עברנו את הירדן, "לוי הוֹאֲלֵנוּ וַיִּשָׁב פְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן" (שם, ז). אומר לו הקב"ה, אם תעשו דין בעכן הענין יסתדר, אבל כל עוד עכן בתוככם - אי אפשר לנצח במלחמה. מובא בספרים, שיהושע חיבר את תפילת "עלינו לשבח" כשנכנסו לְאָרֶץ (כל בו סי' ט"ז). ויש שהוסיפו, שאת החלק השני של תפילה זו - "על כן נקוה לך" - חיבר עכן ("סדר היום"). [ונרמז שמו בראשי התיבות - "על כן נקוה"]. מה פירוש הדברים? הפירוש הוא, שבימי יהושע היה המצב של ישראל נפלא. כל הגוים שמעו כיצד יצאו ישראל ממצרים בניסים גדולים ועצומים, הלכו ארבעים שנה במדבר כשעמוד אש וענן הולכים לפניהם, הכו בהצלחה את סיחון ועוג, עברו את הירדן בנס מופלא, חומת יריחו נופלת לפניהם - אחרי כל זה, העולם כבר קרוב מאד לתיקון השלם. כולם קרובים להכיר במלכות ה'. לכן אומר יהושע, ש"עלינו לשבח לאדון הכל", על שזוכים אנו לגלות מלכות שמים בעולם, שכל העמים שהשתחוו אֵל אֵל לא יושיע - יכירו במלכות ה', והעולם ילך להיתקן.

ומה קורה? - עכן מועל בחרם, עם ישראל מובס בעי, והעולם מגיע למסקנה (מוטעית, כמובן), שעם ישראל הוא עם ככל העמים. כשם שלכל עם יש לפעמים נצחונות ולפעמים תבוסות, כך גם ישראל. נכון שהיו להם נצחונות כבירים, אבל הנה היתה להם גם תבוסה! הם לא יודעים את החשבון של הקב"ה, שהתבוסה באה בגלל שעכן מעל בחרם. הם רואים רק את החיצוניות של הדברים, שבשנה שעברה ניצחו ישראל את סיחון ועוג, והנה השנה הם סופגים תבוסה מעיר קטנה כמו העי. אם ישראל נכשלים בכיבושה של עיר קטנה כזו - סימן שלא מלכות שמים יש כאן, אלא הכל ענין של מזל, ח"ו. בשנה שעברה היה לישראל מזל והם ניצחו את סיחון ועוג, והשנה אין להם מזל ולכן הם לא מצליחים לכבוש את העי. כך עמי העולם מבינים זאת. ואם כן, אין סיכוי שהם יבואו לקבל עול מלכות שמים במהרה. נמצא שעכן במעילה שלו בחרם גורם לכך שלא יצא לפועל מה שהיה יכול להיות כבר בימי יהושע, שכל העמים יכירו במלכות שמים, והענין הופך מדבר שקרוב להתממש, לתקוה שעשויה להתממש רק בעתיד הרחוק יותר. "על כן נקוה לך ה' אלקינו לראות מהרה בתפארת עזך, להעביר גלולים מן הארץ" וכו'. מפני שזה לא מה שעומד לקרות כרגע, אלא מה שאנו מקוים לראות בעתיד הרחוק יותר. אולי בגלל זה הנביא אומר, שלעתיד לבוא "וַיִּנְתְּתִי... אֶת עֲמֻק עֲכוֹר לְפִתַּח תְּקֵהָ" (יהושע ב, יז). עמק עכוור הוא המקום בו נסקל עכן (יהושע ז, כה-כו). לכן אומר הנביא, "וַיִּנְתְּתִי... אֶת עֲמֻק עֲכוֹר לְפִתַּח תְּקֵהָ". זה פתח של תקוה, "על כן נקוה ה'", אבל עכשיו זה כבר לא יכול להתממש, כי עכן קלקל.

להשתדל לקיים מצוות בשלמות

ממילא, האחריות גדולה מאד. כל אחד אחראי בשביל לא רק בשבילו, אלא בשביל כל הכלל ישראל. חז"ל אמרו, "לעולם

נתונה באופן נצחי ליהודה, ועבודת המקדש נתונה באופן נצחי ללוי, וגם בשאר השבטים יש תורשה - "דָּן יָדִין עַמּוֹ", "זְבוּלָן לְחוֹף יַמִּים יִשְׁפֵן", כפי שהזכנו לעיל, ועוד. למה זה? - מפני שישאל הם "גוי אחד בארץ"! הם כמו אדם אחד! אדם אחד, לא יכול לעשות מהפכה בגופו, שממחר בבוקר הוא יראה דרך האזנים, וישמע דרך העינים, וילך על ידיו ויאכל ברגליו. האבר המיוחד לראיה הוא העין, והאבר המיוחד לשמיעה הוא האוזן, ואין שום דבר שיכול לשנות את זה. אי אפשר לבצע החלפת תפקידים בין האברים. זהו בדיוק המצב בעם ישראל. אין החלפת תפקידים בין חלקי האומה. לוי ישאר תמיד לוי, כהן ישאר תמיד כהן, והמלכות תהיה שייכת לנצח לבית דוד ולא למישהו אחר. וכן דן נשאר דן, וזבולון נשאר זבולון, ואי אפשר להחליף ביניהם את התפקידים⁴. זהו "גוי אֶחָד בְּאֶרֶץ"⁵.

איך תתכן כפרה בלי תשובה?

בגלל שישאל הם "גוי אֶחָד בְּאֶרֶץ", לכן הם קיבלו את התורה עם האחדות הזאת - "נָתַן יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְנוֹתָן תּוֹרָה" (שמות יט, ב) - "כאיש אחד בלב אחד" (רש"י שם). זהו תנאי למתן תורה, שישאל יהיו מאוחדים. כי אין מתן תורה לשש מאות אלף יחידים, אלא רק לכלל ישראל כגוף אחד⁶. לכן "כל ישראל ערבים זה בזה" (שבועות לט, א), כי הם גוף אחד, כפי שהסביר הרמ"ק ז"ל, ש"ערבים" הוא מלשון תערובת, שנשמות ישראל משותפות ומעורבות זו בזו, "שִׁמְמֵשׁ יֵשׁ בְּכָל אֶחָד חֵלֶק מִחִבְרֵי" (תומר דבורה פ"א מידה ד'). לכן אמר הגה"צ רבי ישראל מסלנט זצ"ל, שאם יהודים שומרי תורה מדברים לשון הרע בקובנא - יהודים אחרים, הרחוקים מתורה, מחללים שבת בפריז. וכן להפך, אם לומדים תורה בקובנא או בכל במקום אחר - מעלים את כל כלל ישראל למדרגה יותר גבוהה, גם את אלו שרחוקים משם מאד. כי כולם כגוף אחד, וכשחלק מהגוף חולה, אז כל הגוף חולה, וכשחלק מהגוף מבריא, כל הגוף נהנה.

ראיה לזה - מעבודת יום הכפורים. הרמב"ם כותב (פ"א מהלכ' תשובה ה"ב), ששעיר המשתלח של יוה"כ היה מכפר על עבירות קלות אפילו בלי תשובה⁷. למרות שהרמב"ם פוסק שיום הכפורים אינו מכפר בלי תשובה (שם ה"ג), מ"מ השעיר המשתלח היה מכפר על עבירות קלות אפילו בלי תשובה. איך תתכן כפרה בלי תשובה? למה שה' יכפר ליהודי על חטאיו, אם לא עשה תשובה? כנראה שהפשט הוא כך: כיון ש"כל ישראל ערבים זה בזה", והם כגוף אחד, ממילא, גם אם בשעת הוידי של הכהן הגדול, היהודי החוטא שוכב במטתו וישן - התשובה של הכהן הגדול מעוררת בו ניצוץ של חרטה ותשובה, שמועיל לכך שעבירות קלות נמחלות לו גם בלי שעשה עליהן תשובה אישית ופרטית⁸. כי "כל ישראל ערבים זה בזה", וקשורים ואחוזים זה בזה, וכשהכהן הגדול עובד במקדש בקדושה ובטהרה, באימה וביראה, כמו שצריך להיות - גם לחוטא הישן במיטתו ולא מעלה על לבו את קדושת יוה"כ ישנה עליה רוחנית, והוא מתקרב לאבינו שבשמים. כך מצינו גם בחטא העגל. כשמשה רבינו מתפלל בהר סיני "לְמַה ה' יַחֲרֶה אִפְּךָ בְּעַמֶּךָ" (שמות לב, יא), ישראל למטה עדין רוקדים לפני העגל, ובכל זאת "וַיִּנְחָם ה' עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ" (שם, יד). איך זה? הרי הקב"ה לא משתנה ח"ו. אין שינויים אצל הקב"ה. אלא מה? ישראל השתנו! ע"י שמשה התפלל, ישראל כבר במדרגה גבוהה יותר, וכבר לא צריך

חושב לעצמו: "מה לי ולצרה זו? בשלמא את אבא כפה שד, אז כפה. מה אפשר לעשות. אבל אותי לא כופה שום שד, אז למה שאעשה את כל זה?"... ואם הבן בכל זאת עוד עושה משהו, וממשיך לאחוז קצת במסורת אביו, אבל הנכד ודאי כבר לא יעשה כלום, מפני שאינו מוצא בזה שום תועלת. בלי שמחה - התורה לא תעבור לדורות הבאים¹². לכן באה התוכחה הנוראה, על זה ש"לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב"¹³.

אבל חוץ מזה יש הסבר נוסף, למה זה נורא כל כך אם יהודי מקיים מצוות בלי שמחה. יהודי שמקיים מצוות בלי שמחה, לא רק שאינו מעביר לבניו את ההרגשה שכדאי לקיים מצוות, אלא זהו סימן שגם הוא עצמו אינו מרגיש את התועלת שבעבודת ה'. אם היה מבין שהמצוות שנצטוונו בהן הן הטובה הגדולה ביותר שה' היטיב עמנו, שבכל פעולה קטנה או זוכים לחיי נצח בעולם הבא, ובכל מילה של לימוד תורה או בונים פלטריין של מעלה ושל מטה ומקורבים את הגאולה (סנה' צט, ב) - לא היה שייך שיעבוד את ה' בלי שמחה! אם נותנים לאדם מיליוני דולרים, הוא לא ישמח? ודאי שישמח! ממילא, אם אדם אינו שמח בקיום המצוות, סימן שחסר לו באמונה. הוא אינו מבין שהמצוות הן חיי עולם שה' נטע בתוכנו, ושהן טובה לנו גם בעולם הזה וגם לעולם הבא. וחסרון באמונה הוא כבר באמת עבירה חמורה¹⁴.

"פְּחִתֵּן יִכְהֵן פְּאָר, וְכַפְלָה תַעֲדָה כְּלִיָּה"

דיברנו עד עכשיו על זה, שכל מה שאנחנו עושים אנחנו אחראים בשביל כלל ישראל. אבל האמת היא יותר מזה. האמת היא, שאנחנו אחראים על כל העולם. הכוזרי אומר, ש"ישראל באומות הם בבחינת הלב באיברים" (כוזרי מאמר ב' אות ל"ו). העולם כולו הוא ג"כ אחד, ובתוך העולם הזה ישראל הוא הלב. אם הלב פגום, כל האדם פגום, ולא יכול לתפקד. לכן אנו סובלים יותר מכל האומות. למרות שאנחנו הכי טובים, אנחנו סובלים יותר מכל האומות. והגאולה שלנו תהיה גאולה לכל האומות.

הנביא ישעיהו מנבא, מה יאמרו ישראל בזמן הגאולה. וכך הוא אומר: "שׁוֹשׁ אֲשִׁישׁ בְּה', תִּגְלַל נַפְשִׁי בְּאַלְקֵי, כִּי הִלְבִּישְׁנִי בְּגָדֵי יֵשַׁע, מְעִיל צְדָקָה יְעֲטֵנִי, פְּחִתֵּן יִכְהֵן פְּאָר, וְכַפְלָה תַעֲדָה כְּלִיָּה" (ישעיהו סא, י). כך יאמרו ישראל בזמן הגאולה¹⁵. וצריך להבין: למה צריך את שני המשלים, גם "פְּחִתֵּן יִכְהֵן פְּאָר", וגם "כַּפְלָה תַעֲדָה כְּלִיָּה"? ועוד צריך להבין: למה אצל החתן מתוארת לבישת הבגדים פְּחִתֵּן - ככהן שעובד במקדש - ואילו אצל הכלה מתוארת לבישת הבגדים בלשון יְעֲדָה, שהוא לשון קישוט?

אולי מותר לפרש כך: האשה נוטה מטבעה ללבוש תכשיטים ובגדים יפים. היא לובשת אותם עבור עצמה, כי לבה שלה בעצמה שמח בהם¹⁶. לעומת זאת, האיש מטבעו אינו זקוק כל כך לבגדים יפים, ואם הוא לובש בגדים כאלו, הרי זה לא בשביל עצמו, אלא לכבוד הכלה, לשמח בהם את לב הכלה. הכלה לובשת אפוא בגדים יפים בבחינת "יְעֲדָה" - כקישוט לעצמה - ואילו החתן לובש בגדים יפים בבחינת "בגדי כהונה" - לא לכבוד עצמו, אלא לכבוד הכלה (ככהן, שלא לובש את בגדי הכהונה לכבוד עצמו, אלא לכבוד שמים, לשרת בהם בְּקִדְשׁ).

אומרת אפוא כנסת ישראל כך: אנו לובשים "בְּגָדֵי יֵשַׁע" ושמחים בגאולה משתי סיבות: "כַּפְלָה תַעֲדָה כְּלִיָּה", שרוצה את התכשיטים לעצמה ולהנאתה, כי רע ומר היה לנו בגלות, ולכן אנו שמחים בגאולה בבחינת "כַּפְלָה תַעֲדָה כְּלִיָּה", לצורך עצמנו,

יראה אדם עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי. עשה מצוה אחת - אשריו שהכריע עצמו לכף זכות; עבר עבירה אחת - אוי לו שהכריע את עצמו לכף חובה" (קידושין מ, ב). ואולם, הגמרא אומרת מיד אחר כך עוד יותר מזה: לעולם יראה אדם עצמו ואת כל העולם כולו כאילו מחצה זכויות ומחצה עוונות. אם עשה מצוה אחת - אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות, ואם ההפך - אז ההפך.

גם כשכבר עושים מצוות, אפשר לעשות אותן יותר טוב או פחות טוב. למשל, כשאדם לומד תורה, הרי חז"ל אומרים שהוא נוטע שמים ויוסד ארץ, שנאמר: נֶאֱשַׁם דְּבָרֵי בְּפִיךָ וּבְצֵל דְּדִי כְּפִיתִיךָ, לְנִטְעַ שְׁמַיִם וְלִיסֹד אֲרָרְךָ" (ישעיהו נא, טז; סנה' צט, ב). כמובן, לא מדובר בשמים וְאֲרָרְךָ מהסוג המוכר לנו, אלא בעולם מסוג אחר, שאינו נראה לעיני בשר. עולמות רוחניים שלמים נבראים ונבנים מכל דיבור של תורה שאדם מוציא מפיו⁹! ("נפש החיים" שער ד' פ"ב) כיצד נראים העולמות האלה? - תלוי באופי הלימוד שלנו. אם הלימוד הוא ככוונת הלב ובהעמקה - העולמות הנבראים ממנו הם טובים ומאירים. ואם הלימוד הוא פחות בעיון ופחות ככוונה - העולמות הנבראים ממנו הם פחות טובים ("ע"ש פכ"ב ופכ"ג). אז כדאי לברוא עולמות גדולים ויפים עד כמה שאפשר - ללמוד בשקידה ובהתמדה, ולחדש חידושים אמיתיים.

גם בין אדם לחברו, חז"ל אמרו, "טוב המלבין שינים לחברו יותר ממשקהו חֶלֶב" (כתובות קיא, ב). לתת חיוך לאדם ולהראות לו פנים שוחקות, שזה יותר מלתת לו כוס חלב¹⁰. למה זה יותר? הרי כוס חלב עולה כסף, וחיוך לא עולה כסף! ובכלל, מה כבר נתתי לשני כשחייכתי אליו? התשובה היא, שמחלב אפשר לחיות רק יום-יומים, או שלשה ימים. לעומת זאת, בחיוך אפשר להעניק לאדם חיי עולם! אם בא בחור לשיבה, מקבלים אותו בסבר פנים יפות, מקרבים אותו, רוצים ללמוד איתו, לסייע לו בכל מה שצריך - בזה מעניקים לו חיי עולם. הוא ירגיש טוב בשיבה, ילמד היטב בשיבה, אחר כך ישלח גם את בניו לשיבה, ובניו גם הם ישלחו את בניהם לשיבה - הענקת לו ולזרעו אחריו חיי עולם, בחיוך שחייכת אליו! זה הרבה יותר מאשר כוס חלב. אותו "בוקר טוב", אפשר לומר כך ואפשר לומר אחרת. בדברים קטנים אנו יכולים להשתדל יותר להשיג יותר.

כל העונשים החמורים בפרשת "כי תבוא", באים לא בגלל אי קיום המצוות, אלא בגלל צורת קיום המצוות. "תַחַת אֲשֹׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵב מְרֹב פֶּל" (דברים כח, מז). לא "תַחַת אֲשֹׁר לֹא עֲבַדְתָּ" כלל, אלא "תַחַת אֲשֹׁר לֹא עֲבַדְתָּ... בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵב ב". "יאשימונו הכתוב, בְּעֵבֶדוֹ הַשִּׁי"ת, ולא היתה העבודה בשמחה" (פירוש רבינו בחיי שם). עַבְדָּתָ אֶת ה' - אבל בלי שמחה. על זה באה התוכחה הנוראה¹¹. למה? מה נורא כל כך אם יהודי מקיים את כל המצוות ועובד את ה' בלי שמחה?

נראה לבאר ענין זה בשני אופנים: האופן האחד הוא, שבלי שמחה - אין המשכיות לקיום התורה בדורות הבאים. אם הבן רואה שאביו שמח כשמגיע ראש השנה, שמח כשמגיע יום הכפורים, שמח כשמגיע פסח, שמח בציצית, בתפילין, בתפלה, בתלמוד תורה ובשאר כל המצוות - גם הבן ירצה ללכת בדרך הזו. אבל אם הבן רואה שאביו מקיים מצוות בלי שמחה ובלי חשק, בלי סיפוק ובלי התלהבות, אלא כפי שכפאו שד, הרי הוא

אבל גם אנו שמחים בבחינת "פְּתַחַן יְכֵהֶן פְּאָר" - ככהן שלובש בגדי כהונה לא לכבוד עצמו, אלא לכבוד שמים ולתיקון העולם, במהרה בימינו, אמן.

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

1. ופירש רבינו בחיי (בפירושו שני), שמה שנאמר "אִישׁ עַל דְּגָלוֹ בְּ אֶתֶת" וכו', הוא מלשון תאווה, שנתאוו לדגלים, כמבואר במדרש.
2. ועי' במדרש (במדב"ר ב, י), מה ענינה של כל רוח, וכיצד ענין זה מתאים לאותם שבטים שחנו ברוח זו. ועי' גם בשל"ה על פרשתנו שהאריך בזה הרבה.
3. על אותו אדם שהיה אומר "היונו דיני" לא נאמר בגמרא ש"בדקו ומצאו" שמוצאו משבט דן, אלא מיד החליטו עליו כן. לעומת זאת, אותו אדם שהיה משבח את המגורים על שפת הים, לא החליטו מיד שמוצאו משבט זבולון, אלא "בדקו ומצאו" שמוצאו משבט זבולון. ואמר ה"אבני נזר", שזהו מפני שגם על שבט אָשֶׁר נאמר "אָשֶׁר יֵשֶׁב לְחוּף יַמִּים" (שופטים ה, יז), ועל כן היה צריך לבדוק, האם מוצאו של אדם זה הוא משבט זבולון או משבט אשר ("אנא עבדא" עמ' 39). ועי' תירוצים אחרים לשאלה זו ב"בן יהודע" (פסחים ד, א).
4. וכתב השל"ה הקדוש: "האר"י ז"ל היה אומר (שער הכוונות דרושי עלינו לשבח ונוסח התפלה דרוש א'), כמו שיש ארבעה דגלים [במחנה ישראל], כך יש ארבע כתות בישראל חלוקים באיזה מנהגים, ספרד, אשכנז, קטלונאי, אטליא, וכל אחד ישאר בדגלו לנהוג מנהגו, ואלו ואלו דברי אלקים חיים" (של"ה, "דרך חיים תוכחות מוסר" לפרשת במדבר).
5. ובשיחה לפרשת תולדות תשע"ב ביאר הרב שליט"א "גוי אחד בארץ" באופן אחר: שבעם ישראל מורגשת האחדות הפנימית יותר מכל עם אחר. האנגלים והצרפתים התישבו באמריקה, והיום הם כבר לא אנגלים ולא צרפתים, אלא אמריקאים. בימי הצלבנים הם נלחמו כאן בא"י עם המוסלמים, חלק מהם נהרגו, וחלק מהם נשאר בארץ. מי הם צאצאי הצלבנים שנשארו בארץ ישראל? - הערבים הנוצרים! לערבים אלו יש אמנם יחוד מסויים, שהם נוצרים ולא מוסלמים, אבל מי מהם צרפתי ומי מהם גרמני? אי אפשר לדעת. כולם הפכו לערבים! לדת שלהם נשאר זכר, אבל לאופי העם הקודם שממנו באו, לא נשאר שום זכר. הם התבוללו כאן, וזהו. לעומת זאת, עם ישראל התפזר הרבה לפנייהם, לפני אלפים שנה, ובכל זאת הוא מרגיש כעם אחד. היהודים מתימן וממרוקו ומרוסיה ומפולין הם כלם עם אחד, ומרגישים כעם אחד. זהו "מִי קָצַמְךָ וְשָׂרְאֵל גִּי אֶתְךָ בְּאַרְצֵךְ". גוי אחד, שלא מתבולל בשאר הגוים.
6. עי' הוכחת הגר"ח שמואלביץ זצ"ל ליסוד זה מן המדרש (שיחות מוסר להגר"ח שמואלביץ זצ"ל שנת תשל"א שיחה ז', ההכנה השלישית).
7. עבירות קלות הן כל מצוות עשה ולא תעשה שאין בהן כרת (חוץ משבועת שקר ושבועת שוא, שאע"פ שאין בהן כרת, הן מן העבירות החמורות) (רמב"ם הלכ' תשובה פ"א ה"ב).
8. וברמ"ע מפאנו נמצא חידוש גדול יותר. דהנה חז"ל אמרו, שבשביל יחיד שעשה תשובה מוחלים לו ולכל העולם כולו (יומא פו, ב). וקשה, איך מועילה תשובת היחיד לכל העולם כולו? והרי רק היחיד לבדו עשה תשובה, ולמה יזכו כולם למחילה בגללו? והביא הגר"ע (בגליון הש"ס שם) את דברי הרמ"ע מפאנו ב"מאמר חיקור דין" (ח"א פי"ד [ומה שנדפס בגליון הש"ס פ"ד הוא ט"ס]), שזהו מפני שכל ישראל ערבים זה בזה, ולכן מוחלים לכל הציבור כולו בזכות אותו יחיד שעשה תשובה. ומבואר אפוא בדברי הרמ"ע מפאנו, א' ש"כ"ל העולם כולו" שמוחלים להם בזכות היחיד שעשה תשובה, הכוונה רק לישראל, ולא לכל העולם כולו. [שהרי הרמ"ע ביאר שתשובת היחיד מועילה ל"כל העולם" מפני ש"כל ישראל ערבים זה בזה", וזה הרי נאמר רק את ישראל, ולא על כל העולם כולו]. ב' עוד מבואר ברמ"ע, שלא רק הכהן הגדול, אלא כל יחיד ויחיד שעושה תשובה, אמרינן "כל ישראל ערבים זה בזה", ותשובתו מועילה לכל ישראל.
9. ואולם במאירי ביאר, דמה שכתב הרמב"ם ששעיר המשתלח מכפר בלי תשובה, פירושו "אף על פי שלא התעורר [החוטא] תכלית הערה עד שיבוא ממנה לידי תשובה גמורה". ומשמע דבעינן עכ"פ שיתעורר קצת, ויעשה תשובה קצת. אבל בלי תשובה כלל - אינו מכפר (עי' חיבור התשובה למאירי, מאמר ב' פי"ג עמ' 546).
10. ובמשנה נקראו תלמידי חכמים "בְּנָאִים" (מקואות פ"ט מ"ו), לפי "שעוסקין בבנינו של עולם כל ימיהן" (שבת קיד, א). "שכל חיותם וקיומם של העולמות כולם, הוא רק ע"י התורה הקדושה כשישראל עוסקין בה... ואילו היה העולם מקצהו ועד קצהו פנוי אף רגע אחד מעסק והתבוננות בתורה הקדושה - היו חוזרים כל העולמות לתהו ובהו" (נפש החיים שער א' פט"ז בהגה"ה). וכן אמרו: "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר: וְכָל בְּנֵי אֱנוֹשׁ יִשְׁלָמוּ בְּיָמָיו" (ישעיהו נד, יג); אלא תקרי בְּנֵי, אלא בְּנֵי. ב"ב" (ברכות סד, א). דבונין, אלו תלמידי חכמים.
11. וכעין זה אמרו: "כל הנותן פרוטה לעני - מתברך בשש ברכות, והמפייסו בדברים - מתברך ב"א ברכות" (ב"ב ט, ב). כי לפיוס העני בדברים יש מעלה יתירה, יותר מלתת לו פרוטה.
12. ולכן תשעים ושמונה כבשים שמקריבים בחג הסוכות מסלקים ומבטלים את תשעים ושמונה הקללות שבתוכה (רש"י במדבר כט, יח ד"ה ולכבשים). כי חג הסוכות הוא "זמן שמחתנו", ובו אנו מתקנים מה שקלקלנו בעבודת ה' בלי שמחה. ממילא, ע"י תיקון זה, מסתלקות ומתבטלות הקללות שבתוכה, הבאות כעונש על עבודת ה' בלא שמחה.
13. ואמר בזה הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל (הרב מפוניבז'), למה דוקא בברכת "והערב נא" אנו מבקשים "ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמחה"? משום שאם תקיים בקשת "והערב נא", ודברי התורה יהיו ערבים בפנינו, אז גם צאצאינו ימשיכו בדרך זו וילמדו תורה לשמה. אבל אם דברי התורה לא יהיו ערבים בפנינו ח"ו, ולא נשמח בהם, אז גם אצל הבנים יהיה כך, ואף גרוע מזה (קונטרס בעניני חנוכה להגר"ח חנוך הענין קרלנשטיין זצ"ל, עמ' מ"ח).
14. יש שהקשו, הרי בגמרא מבואר שבית ראשון חרב בגלל עבודה זרה גילוי עריות ושפיכת דמים, ובית שני חרב בגלל שנאת חנים (יומא ט, ב), ואין זכר בגמרא לחטא זה של עבודת ה' בלא שמחה (עי' "שם משמואל" כי תבוא תרע"א, ד"ה תחת אשר לא עבדת). ובפשטות צ"ל, שאם היו עובדים את ה' בשמחה, לא היו מגיעים לכל החטאים החמורים שנוכרו בגמרא, ורק עבודת ה' בלי שמחה היא זו שגרמה שגיעו לעבירות הללו, מהטעם שנתבאר כאן, שבלי שמחה - אין המשכיות לקיום התורה בדורות הבאים.
15. ואולי מפני זה כתב רבינו יונה, "כי השמחה במצוות - מעיקרי העבודה" (פירושו רבינו יונה לספר משלי ד, כא). [וגם במסילת ישרים (פי"ט) כתב שהשמחה היא "עיקר גדול בעבודה"].
16. עי' ספר הגאולה לרמב"ן (שער ראשון, עמ' רס"ט-ר"ע במדה' מוסד הרב קוק), שכל נבואות ישעיהו מהפסוק "אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מְנַחֵמְךָ" (ישעיהו נא, יב) עד סוף הספר מדברות על הגאולה העתידה (ובכלל זה גם הפסוק המבואר כאן למעלה).
17. לכן, בעוד האנשים צריכים לשמוח ביו"ט בבשר ויין, את הנשים יש לשמח בבגדים יפים (שו"ע או"ח סי' תקכ"ט ס"ב).